

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

**ΑΡΧΕΣ
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ
ΑΠΟΙΚΙΣΜΟΥ
ΣΤΗ ΔΥΣΗ**

Περίπου μισός αιώνας μελετών κατέστησε οικείο στη γλώσσα των αρχαιολόγων τον όρο «προαποικισμός», απ' όπου παίρνουμε αφορμή για να εξετάσουμε τις υλικές όψεις της ελληνικής παρουσίας στην Ιταλία. Ο προαποικισμός, κατά λέξη, αναφέρεται, πρώτα απ' όλα, σε ένα χρονολογικό επίπεδο που προηγείται του καθαυτού αποικισμού. Από τη στιγμή που οι πρώτες ελληνικές εγκαταστάσεις στην Ιταλία είναι εκείνες των Πιθηκουσών και της Κύμης γύρω στα μέσα και στο τρίτο τέταρτο του 8ου αι. π.Χ., εννοείται ότι οποιαδήποτε ελληνική παρουσία που επιβεβαιώνεται αρχαιολογικά στο ιταλικό έδαφος πριν από τη χρονολογία αυτή πρέπει να θεωρείται προαποικιακό φαινόμενο.

Αν προσέξουμε, όμως, η χρονολογική εκδοχή της διαφοράς αποδυναμώνεται εμπρός σε εκείνη της δομής, δεδομένου ότι εμείς μπορούμε να έχουμε γεγονότα προαποικισμού ακόμη και σε εποχές μετά τα μέσα του 8ου αι. π.Χ., βέβαια σε περιοχές διαφορετικές από εκείνες που στο μεταξύ εντάχθηκαν στον αποικισμό. Στη βάση του προβλήματος υπάρχει κυρίως η διαφορετική ποιότητα της ελληνικής παρουσίας: από περιστασιακή παρουσία μέχρι εγκαταστάσεις πολιτικής κοινότητας, χωρίς να προσδίδουμε σε αυτή την ακολουθία κάποιο χαρακτήρα εξελικτικού τύπου. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο συχνά υπάρχει η τάση να απαλειφθεί ο όρος από το επιστημονικό λεξιλόγιο: πράγματι, ο όρος «προαποικισμός» δημιουργεί σύγχυση από τη στιγμή που προϋποθέτει μια ηθελημένη πράξη, εκείνη δηλαδή των αποικιακών εμπροσθοφυλακών που η «προαποικιακή» κινητικότητα δεν είχε ποτέ. Είναι λοιπόν καιρός να προχωρήσουμε σε μια πρώτη εξέταση των αρχαιολογικών δεδομένων. Μέχρι τώρα οι θέσεις όπου βρέθηκε η αρχαιότερη ελληνική κεραμική είναι στο Βιλλασμούντο στη Σικελία, στην ενδοχώρα από τα Υβλαία Μέγαρα, στους Βηίους, στην Ετρουρία, στο νεκροταφείο των Κουάτερο Φοντανίλι, στο Ποντεκανίνο στην περιοχή του Σάλερνου, και στο Οτράντο.

Δεν πρέπει να υπερβάλλουμε για τη σημασία αυτών των λιγοστών στοιχείων (ακόμη και αν αξίζει τον κόπο να θυμόμαστε ότι η κεραμική είναι σχεδόν πάντα ένας δείκτης που προϋποθέτει την ύπαρξη αναλώσιμου υλικού) αλλά, βέβαια, δεν είναι δυνατόν να τα

αποφύγουμε.

Πρόκειται κυρίως για ημισφαιρικούς σκύφους με δύο λαβές και γεωμετρική διακόσμηση, με θέμα τα κρεμάμενα ημικύκλια που παραπέμπουν στη μεσογεωμετρική ελληνική φάση, και είναι, πιθανότατα, ευβοϊκής ή κυκλαδικής κατασκευής, ενώ χρονολογούνται ανάμεσα στα τέλη του 9ου και τις αρχές του 8ου αι. π.Χ., και για μια μεσογεωμετρική κορινθιακή οινόχρηστη που βρέθηκε στο Οτράντο. Από την πρώτη εμφάνιση της ελληνικής κεραμικής τίθεται το θεμελιώδες πρόβλημα εκείνων που μετέφεραν την κεραμική αυτή (ενδεχομένως μαζί με άλλα εμπορεύματα) και που πήραν σε αντάλλαγμα αγαθά από τους τοπικούς πληθυσμούς: οι Σικελιώτες χρησιμοποιούσαν το νεκροταφείο Βιλλασμούντο με τους θαλαμωτούς τάφους και τα κτερίσματα από χειροποίητα αγγεία, ενώ των Βηίων είναι ένα χαρακτηριστικό βιλανόβιο νεκροταφείο με καύσεις. Δεν είναι απλό να συνθέσουμε το πλαίσιο αυτών των αρχαιότερων εμφανίσεων, αν λάβουμε υπόψη ότι ο σύγχρονος μελετητής θέτει πρωτίστως το πρόβλημα της μη άμεσης ταύτισης του τύπου κατασκευής ενός αντικειμένου (όποτε αυτό επιτυγχάνεται με ασφάλεια, πράγμα που συχνά δεν συμβαίνει) με την περιοχή προέλευσης του έμπορου που το έφερε ως τον τόπο προορισμού του. Για παράδειγμα, αν παραμείνουμε στη μαρτυρία του Έφορου (*apud*. Στραβ. VI, 2, 2) πρέπει να συμπεράνουμε ότι οι έλληνες έμποροι δεν επιχειρούσαν να πλησιάσουν στις ακτές της Σικελίας κατά τις αρχαιότερες εποχές από τον φόβο των πειρατών, ούτε και για να ασκήσουν έμπορία (μέχρις ότου ο Θεοκλής ίδρυσε τη Νάξο στην ανατολική ακτή). Ωστόσο, ο Θουκυδίδης (V 1,2) γνωρίζει ότι τα ακρωτήρια και τα νησάκια απέναντι από τη Σικελία είχαν καταλάβει οι Φοίνικες, ακόμη και πριν από τους Έλληνες «έμπορίας ένεκα».

Το είδος της εμπορικής δραστηριότητας την εποχή αυτή ανασκευάζεται, εν μέρει, χάρη στους απόηχους που εντοπίζονται στα ομηρικά ποιήματα και στα Έργα του Ησίοδου: συμπεραίνουμε από αυτά ότι ίσχυε μια αριστοκρατική πρακτική, εντελώς ιδιωτική, η *πρῆξις ιδίη*, που προϋποθέτει έναν πλοιοκτήτη (*ναύκληρος/έμπορος*, διαφορετικός από τον απλό *έμπορον*, δηλαδή τον ταξιδιώτη που κινείται με το εμπόρευσμά του σε πλοίο άλλου), ο οποίος μεταφέρει κυρίως, αλλά όχι πάντα, το περίσσειμα των προϊόντων της γης του και αναζητά τα αγαθά πρώτης ανάγκης που του λείπουν, προπαντός τα μέταλλα.

Αλλά γνωρίζουμε επίσης ότι το εμπόριο-πρῆξις δεν υποτιμάει

τους δούλους (ας θυμηθούμε την περίφημη δούλη από τη Σικελία του Οδυσσέα), το κρασί, τα ζώα, τα δέρματα, τα πολυτελή αντικείμενα, και επίσης διασταυρώνεται, χωρίς να συγκρούεται, με το φοινητικό εμπόριο που, την ίδια περίοδο, συναντάται πολύ συχνά.

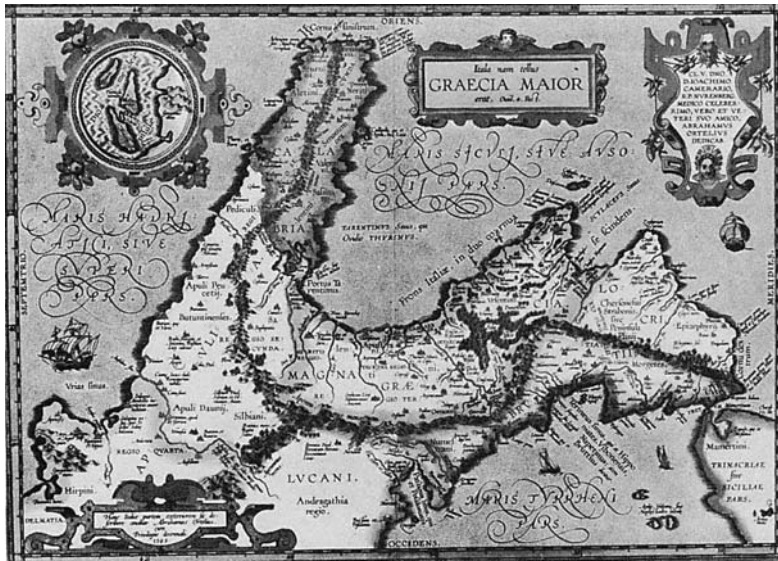
Η Σαρδηνία παρέμεινε για πολύ και άδικα στο περιθώριο των σύγχρονων αποκαταστάσεων ως προς τις αρχαιότερες ναυτικές διαδρομές στη Μεσόγειο. Η Σαρδηνία εντάσσεται τώρα διαφορετικά στο πλαίσιο ανταλλαγών προϊόντων και κυρίως τεχνολογιών, χάρη στα ορυκτά της και στις πρώιμες επαφές που είχε όχι μόνο με την Κύπρο αλλά και με τις ακτές της Τοσκάνης. Το ίδιο πλαίσιο αναδεικνύει την περιοχή της Ετρουρίας των ορυκτών, στην αυγή του ελληνικού αποικισμού στην Ιταλία, με έντονα χαρακτηριστικά ανάπτυξης και κοντά στην αστική διαμόρφωση, σε «πόλο έλξης» εμπορών και εμποριών [εμπορικών σταθμών, εμπορειών] που προέρχονταν από μεγάλη απόσταση.

Αν περάσουμε για μια στιγμή μερικές δεκαετίες μόλις μετά, τα ευρήματα ελληνικής προέλευσης γίνονται περισσότερα. Ακόμη μια φορά μας καθοδηγεί ο σκύφος (λίγο βαθύς με γεωμετρική διακόσμηση τύπου “à chevrons”) που εντοπίστηκε σε πολυάριθμες θέσεις από το Οτράντο (αρχαία Ύδρους) στην Ινκορονάτα κοντά στο Μεταπόντιο, στο Τόρρε ντελ Μορντίλλο, στην ενδοχώρα της Σύβαρης και ακόμη στο Βιλλασμούντο, τους Βηίους, το Ποντεκανιάνο, το Οτράντο, την Καπούη και τις Πιθηκούσες, στα λίγα όστρακα κεραμικής που προέρχονται από τις επιχώσεις της ακρόπολης και σηματοδοτούν την αρχή της ελληνικής παρουσίας στη θέση (πριν από την καθαυτή εγκατάσταση που φαίνεται ότι αρχίζει την εποχή των σκύφων του τύπου Αετός 666).

Το πιο φανταχτερό φαινόμενο της φάσης αυτής είναι η έναρξη μιας τοπικής παραγωγής αυτών των αγγείων, σημάδι βαθύτερης αποδοχής του εισαγμένου προτύπου ή σημάδι ότι κάποιιοι έλληνες τεχνίτες εγκαταστάθηκαν εκεί και, ακολουθώντας τους εμπόρους, τώρα εργάζονται για αυτόχθονες παραγγελιοδόχους.

Όλο αυτό το πλέγμα των σχέσεων, ασφαλώς σποραδικών, εποχικών (αφού η ναυσιπλοΐα γινόταν την καλή εποχή), ανοίγει πάντως τον δρόμο προς τη Δύση, «προετοιμάζει» τον αποικισμό, αν μη τι άλλο σε επίπεδο γεωγραφικών και εθνογραφικών γνώσεων που οι Έλληνες του 8ου αι. π.Χ. αρχίζουν να έχουν για την Ιταλία.

Δικαίως διατυπώθηκε η άποψη ότι και αυτή τη στιγμή οι κύριοι και πιο τολμηροί ναυτικοί ήταν οι Ευβοείς της Χαλκίδας και της Ερέτριας, εξαιτίας της παράδοσης που τους θέλει να εγκαθιστούν

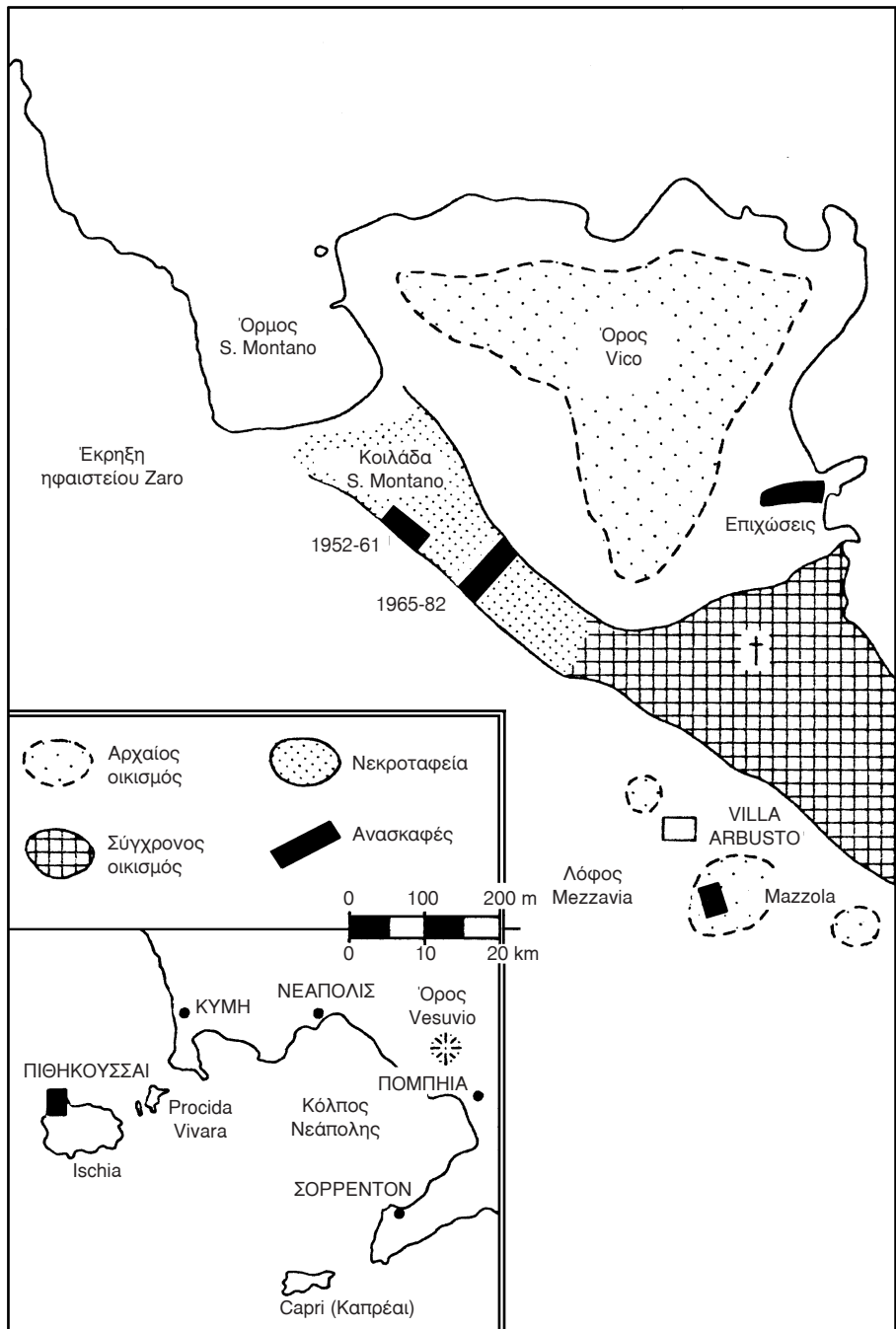
Εικόνα 1. Η *Graecia maior* σε γκραβούρα του A. Holstenius, *Theatrum Orbis Terrarum*, Anversa 1595.

Εικόνα 2. Ίσικια, Μόντε Βίκο, αεροφωτογραφία.

Εικόνα 3. Χάρτης των αρχαίων εγκαταστάσεων μεταξύ του ισθμού Τάραντα - Ποσειδωνίας και τα στενά της Μεσίνης (σχ. R. Losito).

Εικόνα 4. Πιθηκούσες και ο κόλπος της Νεάπολης (από τον Ridgway 1984).

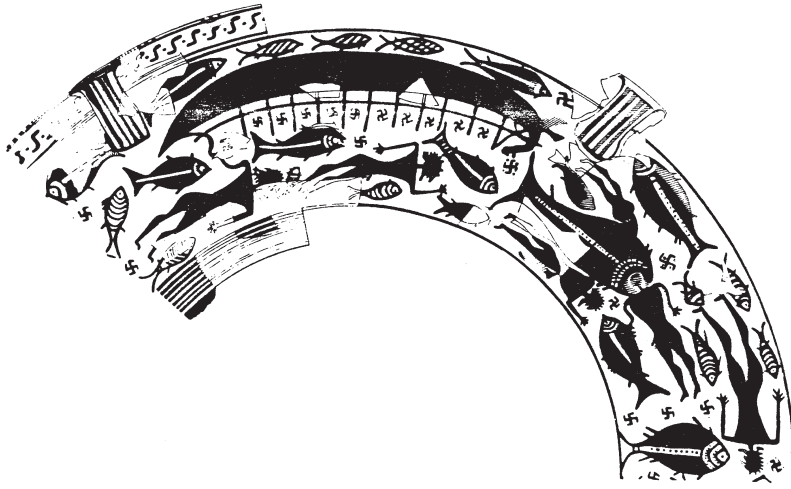
εμπορικούς σταθμούς στην Αλ-Μίνα στις εκβολές του Ορόντη, και στο Τελλ-Σούκας στη Συρία, και στις Πιθηκούσες (Ίσκια). Η παρουσία τους επιβεβαιώθηκε επίσης από την πλειονότητα, ανάμεσα στα αρχαιότερα εισαγμένα αντικείμενα, των ευβοϊκών και κυκλαδικών αγγείων, χωρίς να υπολογιστούν στοιχεία όπως το ευβοϊκό κυκλαδικό ύφος κάποιας τοπικής γεωμετρικής παραγωγής, όπως η κεραμική από τα νεκροταφεία του Κανάλε, της Γιανκίνα στη Λοκρίδα της Ιταλίας, σύμφωνα με μερικές πρόσφατες υποθέσεις.

Σύμφωνα με τα δεδομένα που έχουμε στη διάθεσή μας, πρωτίτως χάρη στις ανασκαφές στο νεκροταφείο Σαν Μοντάνο της Ίσκιας, οι Ευβοείς έφθασαν στα μέσα του 8ου αι. π.Χ. Πρόκειται για την αρχαιότερη ελληνική εγκατάσταση στην Ιταλία αλλά, όπως θα δούμε σε λίγο, όχι για την αρχαιότερη αποικία (αν και η συζήτηση πάνω στο θέμα παραμένει ανοιχτή, αν λάβουμε υπόψη τη δυσκολία να ορίσουμε ένα πρότυπο που να ικανοποιεί όλες τις ιδιαίτερες μιας θέσης των πρώιμων αρχαϊκών χρόνων).

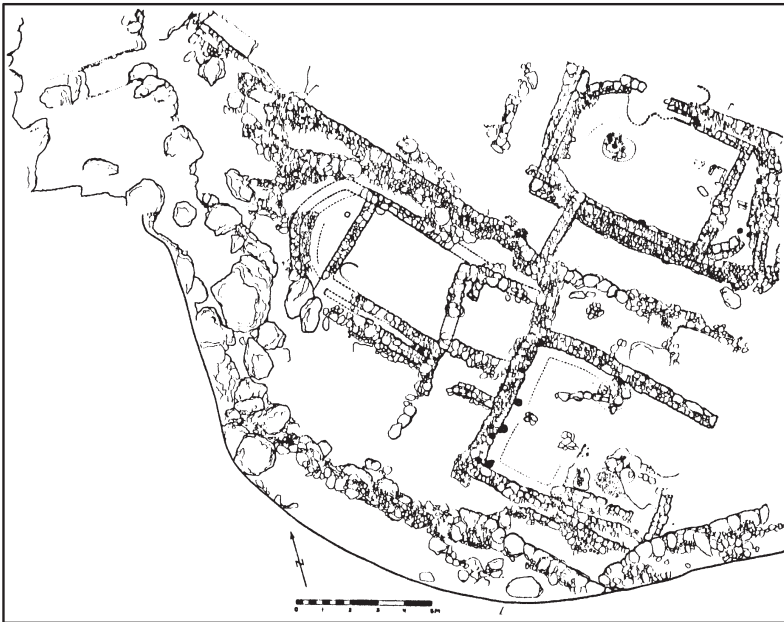
Ας αρχίσουμε από την παράδοση που έφθασε μέχρι τον Στράβωνα (V, 4, 9). Ο πλούτος του νησιού χαρακτηρίζεται αφενός από *εύκαρπία*, έκφραση που προδίδει (αν βέβαια μπορούμε να την αναγάγουμε στην εποχή της ίδρυσης) τη δομή της εγκατάστασης με «αυτοφυή» γεωργικό πλούτο (ίσως κυριαρχούσε το αμπέλι που ευνοούσαν τα ηφαιστειογενή εδάφη του νησιού), αφετέρου από *χρυσεία* που θεωρήθηκαν αρχικά ως χρυσορυχεία: επειδή όμως αυτά τα τελευταία λείπουν από την Ίσκια, υπήρξε πρόταση να τροποποιηθεί το κείμενο του Στράβωνα σε *χυτρεΐα* (λατομεία πηλού) που θα σχετίζονταν με βιοτεχνικές δραστηριότητες, ή *χαλκεία* (χυτήρια χαλκού).

Η πιο πειστική υπόθεση είναι εκείνη που διατηρεί το κείμενο της παράδοσης και αποδίδει στον όρο *χρυσεία* τη σημασία των εργαστηρίων για την επεξεργασία του χρυσού, δηλαδή χρυσοχοΐα. Αξιοποιείται έτσι ένα περαιτέρω πολύτιμο ιστορικό δεδομένο που αναδεικνύει τους Ευβοείς των Πιθηκουσών ως κατόχους ιδιαίτερων τεχνών, πράγμα που συμπίπτει με όσα γνωρίζουμε την ίδια την Εύβοια.

Εξάλλου, η παράδοση μας πληροφορεί ότι οι ιδρυτές των Πιθηκουσών ήταν Ερετριείς και Χαλκιδείς. Οι ανασκαφές του νεκροταφείου, μαζί με την έρευνα που πραγματοποιήθηκε στον κοντινό λόφο Μετζαβία, στην περιοχή Ματσόλα, προσφέρουν τώρα ένα

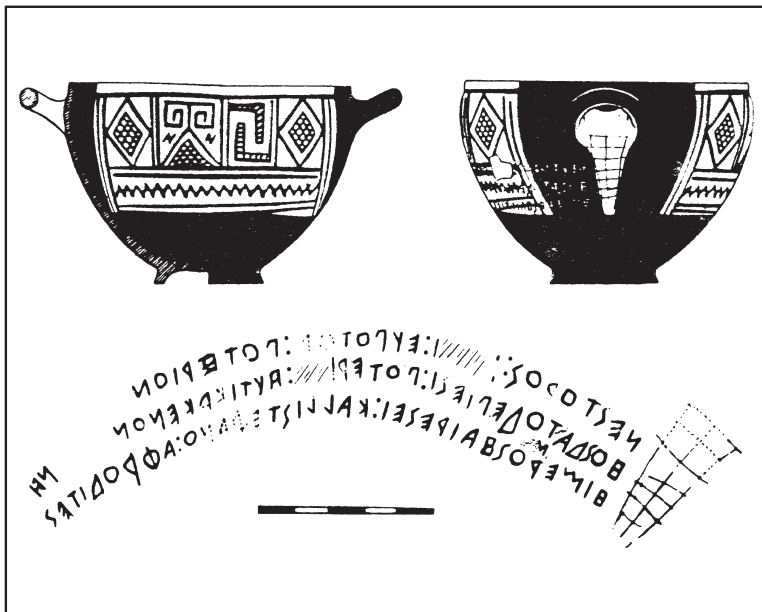
Εικόνα 5. Πιθηκούσες, υστερογεωμετρικός κρατήρας με σκηνή ναυαγίου (από τον Ridgway 1984).

Εικόνα 6. Πιθηκούσες, κάτοψη της ανασκαφής στη συνοικία Μετζαβία, περιοχή Ματσόλα (από τον Buchner 1970-71).

Εικόνα 7. Πιθηκούσσει, υστερογεωμετρική ροδιακή κοτύλη, η επονομαζόμενη «κύπελλο του Νέστορα», από το νεκροταφείο του Σαν Μοντάνο (φωτογραφία Εφορείας Αρχαιοτήτων).

Εικόνα 8. Όψεις και μετρική επιγραφή της κοτύλης του Νέστορα (από τους Buchner-Russo 1955).

από τα αρτιότερα σύνολα σχετικά με μια κοινότητα των πρώιμων αρχαϊκών χρόνων, όπως μπορούμε να συναντήσουμε σε όλη τη Μεσόγειο. Κατά τα φαινόμενα, η ευβοϊκή κοινότητα της Ίσκιας είχε ως κύρια ενασχόληση την ανταλλαγή και την επεξεργασία βιοτεχνικών προϊόντων. Η ανασκαφή στην περιοχή Μασσόλα επέτρεψε τη διερεύνηση του εργαστηρίου ενός μεταλλουργού που δούλευε το σίδηρο και, με κάθε πιθανότητα, πολύτιμα μέταλλα, δεδομένου ότι αποκαλύφθηκε ένα χάλκινο βαρίδι αντίστοιχο ενός ευβοϊκού στατήρα (8,79 γραμμάρια) που χρονολογείται όχι μετά τις αρχές του 7ου αι. π.Χ., γιατί την εποχή εκείνη η θέση εγκαταλείφθηκε.

Οι ευβοείς τεχνίτες παράγουν και κεραμική με γεωμετρική διακόσμηση, στην οποία πρωτοεμφανίζονται ανθρωπινες μορφές, σε μια μάλλον σημαντική σκηνή ναυσιπλοΐας και ναυαγίου που χαρακτηρίζεται από ένα έντονα ρεαλιστικό γούστο (μεγάλα φάρια κατασπαράζουν τους ναυαγούς). Εξάλλου, καταγράφεται η αρχαιότερη υπογραφή έλληνα αγγειοπλάστη που έχει ως σήμερα αποκαλυφτεί «[...]ινος μ' εποίησε».

Είναι φανερό ότι η ευβοϊκή εγκατάσταση της Ίσκιας πρέπει πρωτίστως να ενταχθεί στις ανάλογες δραστηριότητες που οι Έλληνες αυτοί ασκούσαν σε πολύ μακρινές θέσεις από την Εύβοια, και σε μια αρχαϊκή εποχή, δηλαδή σε αυτήν που αναφέραμε πιο πριν για τα ομηρικά ποιήματα και του Ησίοδου.

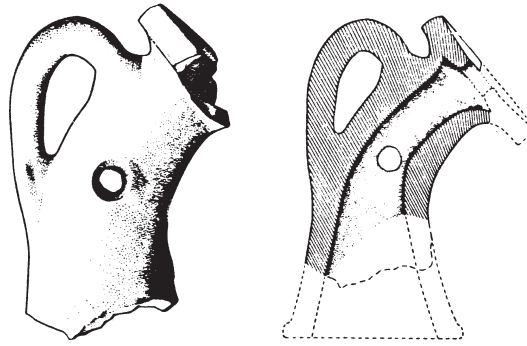
Βρισκόμαστε μπροστά στην περίπτωση μόνιμης εγκατάστασης μιας κοινότητας που εντοπίζεται στο νησί εξαιτίας, κατά πάσα πιθανότητα, της γειτονίας με την Ετρουρία των ορυκτών (από την Έλβα – αρχαία Αιθάλεια – σίγουρα, γιατί επιβεβαιώθηκε από τις αναλύσεις, προέρχεται το σίδηρο που χρησιμοποιούσαν οι μεταλλουργοί της Ίσκιας). Επομένως, στους αμεσότερους στόχους συναντάμε ακόμη μια φορά την αναζήτηση των μετάλλων.

Στις Πιθηκούσες, όπως αποδείχθηκε επαρκώς χάρη σε εγχαρμάξεις πάνω σε ελληνικούς αμφορείς εμπορίου και σε ένα χειροποίητο ανοικτό αγγείο, είχε εγκατασταθεί και μια φοινικική ομάδα, αλλά η κοινωνική δομή (ταφικοί τύμβοι της ελίτ) παραπέμπει στους Ευβοείς της Χαλκίδας και της Ερέτριας.

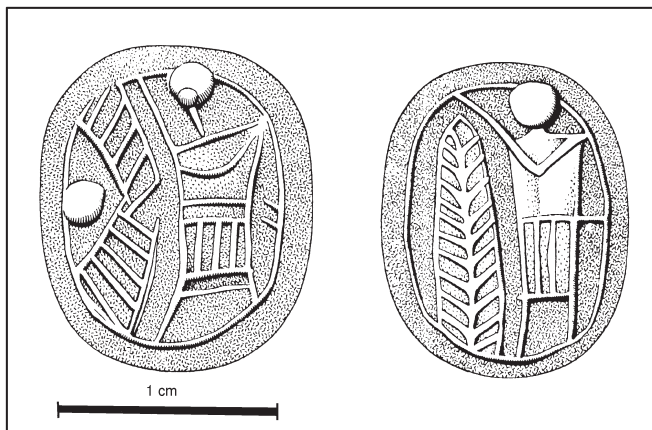
Οι σχέσεις με τον κόσμο της Ανατολής επιβεβαιώνονται επίσης από ένα μεγάλο αριθμό σκαραβαίων και σφραγίδων – ανάμεσά τους ξεχωρίζει η περίφημη «ομάδα του λυράρη» (Lyre-Player Group) – που βρίσκονται σχεδόν πάντα ως περιάπτα σε παιδικές ταφές.

Εξάλλου, η επεξεργασία του σιδήρου (ένα κακέκτυπο πόρπης

Εικόνα 9.
Πιθηκούσες,
επιχώσεις του
Μόντε Βίκο,
στόμιο φουσητήρα
(από τον Ridgway
1984).

Εικόνα 10. Πιθηκούσες, χείλος υστερογεωμετρικού κρατήρα με την αρχαιότερη ελληνική υπογραφή αγγειοπλάστη που γνωρίζουμε μέχρι σήμερα: «[...]ινος μ' εποίησε» (από τον Buchner 1970-71).

Εικόνα 11. Πιθηκούσες, σφραγίδες της «Ομάδας του λυράρη» από τη νεκρόπολη του Σαν Μοντάνο (από τον Buchner 1966).

και σκωρίες εντοπίστηκαν στη Ματσόλα) φανερώνει ότι τουλάχιστον εν μέρει το μέταλλο επιδεχόταν επεξεργασία στο νησί, αλλά όχι σε σημείο να υποστηρίξουμε ότι η τέχνη ήταν στοιχείο ανταλλαγής με αυτούς που προμήθευαν το ακατέργαστο μέταλλο, δεδομένου ότι οι Ετρούσκοι είχαν φθάσει σε υψηλό επίπεδο πριν ακόμη από την άφιξη των Ελλήνων (διαδρομή Κύπρου-Σαρδηνίας-ακτών της Τοσκάνης). Επίσης, η κατασκευή χρυσών περιδεραιών οδήγησε στην υπόθεση ότι η Ίσκια κατέχει μια μάλλον κεντρική θέση στη διάδοση της ανατολιζουσας χρυσοχοΐας στο Λάτιο και την Ετρουρία. Στις περιοχές αυτές και σε κάθε περίπτωση πέρα από τις ποσοτικές εκδοχές μιας τέτοιας κεντρικής θέσης, που όμως δεν καθορίζονται, γίνονται αντιληπτά τα αποτελέσματα της ελληνικής παρουσίας: πρωτίστως στη μεταβίβαση της αλφαβήτου, τη διάδοση καταναλωτικών αγαθών (για παράδειγμα στη Ρώμη) και στην επίδραση στους τοπικούς κεραμικούς ρυθμούς (για παράδειγμα ο ρυθμός του Μπιζέντζιο).

Το νεκροταφείο της Ίσκιας παρουσιάζει, με τη μεγάλη ποικιλότητα προϊόντων που προέρχονται από πολυάριθμες θέσεις της Μεσογείου –σκαραβαίοι από την Αίγυπτο, ανάμεσα στους οποίους ο περίφημος *Βοκχώρης*, σφραγίδες από την Ασσυρία, αγγεία από τα πιο διαφορετικά εργαστήρια (Ρόδου, Κύπρου, Μικράς Ασίας, Κορίνθου κ.τ.λ.)–, την όψη ενός *έμποριου* στο οποίο συμβάλλουν όχι μόνο εμπορεύματα, αλλά και ποικίλης προέλευσης έμποροι. Η θέση «ελέγχεται» από ομάδες αριστοκρατών πλοιοκτητών με την ακολουθία τους και χαρακτηρίζεται από μια κοινότητα που ασχολείται πρωτίστως με τη βιοτεχνία και με θαλασσινές δραστηριότητες, ανάμεσα στις οποίες και η πειρατεία όπως θα δούμε στη συνέχεια. Ανάμεσα στα πιο εύγλωττα σημάδια της αριστοκρατικής φυσιογνωμίας της κυρίαρχης τάξης (αυτό που υποδηλώνει μια «σχεδόν» αστική νοοτροπία), ο ροδιακός σκύφος/κοτύλη, ο επονομαζόμενος του Νέστορα (τρίτο τέταρτο του 8ου αι. π.Χ.), από τα κτερίσματα ενός δεκάχρονου αγοριού, παραπέμπει σε ένα από τα πρώτα μέχρι σήμερα παραδείγματα που επιβεβαιώνουν πρακτικές συμποσίου. Στην επιγραφή που είναι εγχάρακτη (πρόκειται για την αρχαιότερη έμμετρη ελληνική επιγραφή που σώζεται) ο συγγραφέας εγκωμιάζει την ικανότητα να διακατέχονται όσοι πίνουν κρασί από την κούπα του από τον πόθο για την όμορφα πολυστεφανωμένη Αφροδίτη, χωρίς να φοβάται καθόλου τη σύγκριση με την ονομαστή «κούπα» του ομηρικού ήρωα Νέστορα.

Και ακόμη, το νεκροταφείο της Ίσκιας, αληθινά ανεξάντλητη

πηγή πληροφοριών για τις αρχαιότερες όψεις της ελληνικής παρουσίας στην Ιταλία, θέτει το πρόβλημα των γυναικών, από τη στιγμή που βρίσκονται συχνά χάλκινα περιδέραια (και πόρπες και βραχιόλια) που ανήκουν σε έναν πολιτισμικό ορίζοντα της Ιταλίας. Το συμπέρασμα είναι ότι οι γυναίκες των πρώτων γνωστών αποίκων ήταν αυτόχθονες, αν και δεν πρέπει να γενικεύουμε, αφού δεν λείπουν στην παράδοση της γραμματείας επιβεβαιωμένες περιπτώσεις, από τις οποίες συνάγεται ότι, μερικές φορές, στο σώμα των αποίκων συμμετείχαν και γυναίκες.

Αποικίες των Χαλκιδέων και διευθετήσεις του χώρου

Αν προχωρήσουμε στην εξέταση της κατάστασης στην Ξηρά, δηλαδή στην ίδρυση της Κύμης, οφείλουμε να υπογραμμίσουμε ένα πρώτο δεδομένο: σχεδόν ομόφωνα η παράδοση προβάλλει την προτεραιότητα της Κύμης ορίζοντάς την ως την αρχαιότερη ανάμεσα σε όλες τις αποικίες που οι Έλληνες ίδρυσαν στην Ιταλία και τη Σικελία.

Αλλά, στο μεταξύ, λαμβάνοντας υπόψη την αρχαιολογική τεκμηρίωση που μέχρι αυτή τη στιγμή επιβεβαιώνει την προτεραιότητα της Ίσκιας, επισημαίνουμε ότι ο Λίβιος (VIII, 22, 5), αντλώντας από τοπικές πηγές, υποστηρίζει ότι οι Ευβοείς εγκαταστάθηκαν αρχικά στην *Aenaria* (έτσι ο Λίβιος ονομάζει την Ίσκια) και ύστερα μεταφέρθηκαν στην απέναντι ήπειρο.

Ίσως μια κακόβουλη παράδοση υποβάθμισε την προτεραιότητα της Ίσκιας που παρ' όλ' αυτά επαναφέρει ο Λίβιος, όχι βέβαια γιατί ο Ρωμαίος ιστορικός είχε υπόψη του τη «διαφορά» δομής ανάμεσα στις δύο εγκαταστάσεις, πράγμα το οποίο τίθεται ως πρόβλημα της σύγχρονης έρευνας.

Στην πραγματικότητα, η άποψη του Λίβιου ισοπεδώνει τελικά την πραγματικότητα με την υπόθεση για μια «αρχική» εγκατάσταση και μια «ακόλουθη» μεταφορά. Στην ουσία, η ίδρυση της Κύμης δεν ήταν η μετακίνηση των Ευβοέων από το νησί στην ήπειρο αλλά η συνέπεια της άφιξης άλλων ανθρώπων.

Εν τω μεταξύ οι πρωταγωνιστές είναι διάφοροι: η Κύμη ιδρύεται από Χαλκιδείς και Κυμαίους, οι οικιστές τους ήταν ο Μεγασθένης από τη Χαλκίδα και ο Ιπποκλής από την Κύμη (και το όνομα της νέας πόλης προέρχεται ακριβώς από την ομάδα αυτή που υπερίσχυε). Σε σύγκριση με τις Πιθηκούσες δεν υπάρχουν οι Ερετριείς. Ειπώθηκε ότι η συμμαχία ανάμεσα στις δύο μεγαλύτερες πόλεις